

Men i stället för vidare kommentarier¹ bör jag öka det anförda med ännu en tirad i Hr. L.s polemik, hvaraf läsaren säkert inser, huru nitiskt Hr. L. söker uppbygga pedagogins pantheon på dogmatikens och atomistikens grundvalar. Han yttrar sig i Genmålet sid. 63:

»Men för Hr. Snellman, för den välvillige utläggaren af Förf.s ord och tankar, måste dock den korta erinran göras, att han, Hr. S. visst icke behöfver beklaga sig öfver en utan undantag rådande pedantism² vid Högskolan. Här finnas verkligen de, som, lika med Hr. S., anse lexläsningen för ett förderf; här finnas de, som lika med Hr. S., åtnöja sig med kärleken till vetande i allmänhet; här finnas de, som anse hvarje Svenskt ord i tal och skrift för förloradt; här finnas de som, lika med Hr. S. hafva litet förtroende för siffror – hvad angår dem Beckmark och Forsell; här finnas de, som lika med Hr. S. i läran om staten, anse att oäkta barn böra njuta lika arfsrätt med dem, som framfödas i äktenskapet – hvad angår dem det, som står i Ärfdebalken; här finnas de, som anse, lika med Hr. S. det för ett skadligt intrång i ägande rätten, om en hemmansegare ej får stycka sitt hemman, såsom han behagar, ej får bränna upp sin skog, såsom han behagar – hvad angår dem det, som står i kameralen och nationalekonomi:» – – –

Utom den styrka, allt detta medförer för riktigheten af Hr. L.s pedagogiska aforismer, innehåller det en serie af nyttiga upplysningar för Referenten, som gjort ansökning om en plats vid samma Högskola, Hr. L. här afmålar. Om jag har att tacka endast slumpen eller en särdeles humanitet för dessa ganeliga vinkar, vågar jag icke afgöra.

Farhågan, att alltför mycket hafva tröttat Litteraturbladets läsare med en ordvexling, som endast angår Hr. Laurell och mig, förmår mig till ett annat tillfälle bespara upptagandet af, hvad i Hr. L.s »Genmäle» har något närmare sammanhang med saken. Hr. L. har visat sig obelåten med den korta granskning, jag redan underkastat en del af hans föregående opus. Det kan då anses för min skyldighet, att närmare nagelfara detsamma, på det att Hr. L. icke måtte anse sitt »Genmäle» hafva rönt en oförtjent ouppmärksamhet. Mitt bemödande skall blifva, att göra Hr. L. fullkomligt belåten.

Joh. Vilh. Snellman.

40

27 PROLETARIATETS HISTORIE.

Litteraturblad n:o 8, juli 1848

Det är icke mera någon hemlighet, att nutidens stora hvälfningar i Europa icke afse endast nya statsformer, utan ett förnyadt samhällslif öfverhufvud. Medeltiden ändade med uppkomsten af, hvad man kallat det tredje ståndet, den bildade medelklassen, och den nyare historien

¹ Kanske Hr. L. dock höggunstigast tillåter mig aldraidmjukast fråga: hvarföre han tillskrifver mig, hvad som läses i artikeln: *Paris och London* (Litteraturbl. 1847, N:o 12 ff.)?

² Jag hade nemligen i Anmälan med anledning af den oförmåga af nya intryck, hvilken Hr. L. gör till menniskoandens fulländning, yttrat min förhoppning, att ingen närmare erfarenhet måtte förledt Hr. L., att anse pedantismen för menniskoandens mål.

50

synes hafva bragt denna klass, i hvilken det fordna kleresiet och feodaladeln genom graden af statsprestenskap och hofadel småningom blifvit indragen, till höjden af välstånd, bildning och makt. Men härunder har svalget mellan denna del af nationerna och den stora massan i dessa hänseenden blifvit allt större. – För vår del anse vi visserligen det stora afståndet i bildning mellan båda utgöra sanna orsaken till den allmänna obelåtenheten och den hotande ställning, massorna mångenstädes antagit. Men det är också gifvet, att den häraf beroende olikheten i välstånd, såsom den alltid är den närmast tryckande, äfven är den mest i ögonen fallande. Under namn af 10 proletariatet har nu denna de arbetande klassernas belägenhet redan länge utgjort ett föremål för vetenskapliga och officiela undersökningar. I den mest hotande skepnad har proletariatet framstått uti länder med högt drifna manufakturer och till följd häraf i de stora städerna. Allt synes dock utvisa, att här blott ett förespel visar sig af de samhällsförhållanden, som proletärerernas tillväxt bland den jordbrukande befolkningen förr eller sednare måste framkalla.

Bristen på manufakturer i ett land torde sålunda icke komma att utestänga proletariatet. Så länge befolkningen icke är alltför stor, landet ännu eger ouppodlad jord, och jordbruket kan i betydligare grad uppdrivas, kan man i jordens delning och förbättrad odling söka hjälp mot ett öfverhandtagande proletariat. Sjelfva frånvaron af inhemska manufakturer hindrar dock i betydlig grad jordbrukets förkofran. Vile man derföre af fruktan för manufakturproletärers uppkomst hindra manufakturernas införande, så fördröjes härigenom jordbrukets förkofran, och jordbruksproletärerernas antal förökas. Äfven i Finland är de besittningslösa hop icke ringa; och det synes nyttigt, att man äfven härstädes vänder sin håg till det ondas motarbetande. Det är så mycket 20 nödigare, som ingen hjälp för hvarje närvarande generation af proletärer torde kunna utletas, utan all ansträngning bör användas att ur detta tillstånd höja kommande generationer.

En skrift, högligen upplysande för den, som vid detta maktpåliggande ämne fäster undersökningens intresse, är en i början af 1847 i Tyskland utgifven skrift, en proletariatets historia, hvilken finnes anmäld i Jahrb. d. Gegenwart, Marsh. samma år, af Dr. Scherr. Vi meddela här utdrag ur denna anmälan, hvilken både ger en god öfversigt af arbetets innehåll och tillika med energi påpekar åtskilliga hithörande samtida förhållanden. Skriftens titel och sagde anmälan lyda: 30

40 *Die Proletarier.* Eine historische Denkschrift von Dr. H. W. Bensen. Stuttgart, Franksche Buchhandlung 1847.

»Den Tyska lärdomen börjar att öppna studerkammarens fönster, för att skåda sig kring i lifvet. Derutanför går det så oroligt och bullrande till, att man icke mera år ut och år in kan ostördt hänga öfver en konjektur i någon af Ciceros skrifter eller öfver uttydningen af ett orakelspråk hos någon af de stora eller små profeterna. De närgående frågorna för dagen genljuda äfven i de trånga, vältillsluttade bibliotekerna. Det hjälper icke, att den lärde stoppar bomull i sina öron, ty de obevekliga plågoandarne intränga med luften i hans porer, och åtminstone påminner honom hans kära hälft genom en bevisning *ad hominem*, som ännu aldrig förfelat sin verkan på den lärdaste bland Tysklands lärda, genom att framvisa den alltid åter tömda hushållskassan, att materiens herravälde börjat, och att pergamentidealernas, de oskuldsfulla ordfuchseriernas och de klas-

siska konstruktionernas gyllene tid oåterkalleligen gått till ända. Detta är för mången ett dödande slag. Han låter lägga en inkunabel i sin kista och på sin grafsten rista: 'Sta viator! Här hvilas N. N., hemmastadd i det gamla Athen och Rom, död vid upptäckten, att den klassiska lärdomen uttränges af den profana tidnings och broschyrlitteraturen, och barbariet bryter in öfver Europa.' De stackars lärde! Skulle de dock före sin hädangång gjort sig hemmastadde i det närvarande. De kunde då i grafven medtaga den tröst, att den ande, som lefver i deras älskade klassiker, frihetens och humanitetens ande, just bereder sig till den sista, afgörande striden --

10

Emellertid låta dock icke alla våra 'män af vetenskapen' öfverraska och öfverväldiga sig af den kommande sociala krisen. Några af dem hafva verkligen tyckt, att det icke ser rätt säkert ut; det vid horisonten hotande åskmolnet har kastat sin mörka skugga äfven öfver deras böcker och manuskripter, kollegiihäften och korrekturark, och så hafva de gripit sig an och försökt att framförallt bringa någon metod i saken, att historiskt fatta och lösa det tvingande problemet. De hafva sålunda följt sin Tyska naturart; hvilken det tillhör att, om möjligt, undersöka flodens källor, förrän man anförtror sig åt dess strömdrag. Också äro de hittills bekantgjorda forskningarne öfver källorna till det sociala elände, som för närvarande till höger och venster sväller öfver sina bräddar och hotar med förstöring, till det mesta skattbara arbeten. Man bör känna, hvifrån man kommer, och hvart man sträfvar. Det förflutna är såsom bekant en god lärare för det kommande, och en klar blick för den förgångna tiden skärper blicken för framtiden.

20

Från denna historiska ståndpunkt har den, såsom historieforskare och historieskrifvare berömligt kända Bensen företagit sig att beskrifva pauperismens uppkomst och proletariatets tillväxt från de älsta ända till våra tider. Hans uppgift var icke lätt, ty det fält, han hade att genomvandra, är af stort omfång, och dugliga förarbeten saknades¹. Men att hans bok framträd i rätt tid, och att den fyller en märkbar lucka i vår litteratur, skall medgifvas af hvar och en, som icke är dåraktigt nog att förmena, att proletariatet är blott en Engelsk eller Fransk kalamität. Gode Gud! dö då menniskor af hunger blott i Irland? Ljuder icke förtviflans skri i våra öron från den i Erzgebirge hungrande massan? Är icke det faktum, att af den, icke tretusen personer starka, befolkningen i Kurhessiska staden Hünfingen, sjuhundra äro officiellt inskrifna tiggare, brutal nog, för att aftvinga oss det erkännande, att äfven i Tysklands 'lyckliga ängder' de arbetande klassernas nöd på ett förfärande sätt tilltager år från år, dag från dag. Engel's skrift öfver de Engelska arbetarens belägenhet har kommit vår Tyska läseverld att rysa; välan! jag förbinder mig att innan kort meddela en serie af förhållanden, officiellt vitsordade, om så fordras, inom Tysklands landamären, hvilka säkert kunna i förfärlighet täfla med de af Engel framställda.

30

40

Det kan icke vara mitt syftemål, att här utförligt granska Bensens arbete, utan bör jag inskränka mig att väcka uppmärksamheten på detsamma genom en kort framställning af dess innehåll. Uti inledningen utvecklar Förf. begreppet Egendom (fast-egendom, kapital, arbetsförmåga) och de vid densammas förvärfvande och begagnande

50

¹ Läsaren torde erinra sig, att äfven i Svensk öfversättning finnes ett högst intressant hithörande arbete, nemligen Cassagnac's 'Arbetsklassens Historia'.

verksama, menliga drifterna (njutningsbegäret, begäret till verksamhet och sjelfständighet). Fasta egendomens och kapitalets omåttligt stigande välde, som blott till sin nytta begagnar arbetskraften, förhindrar en allt talrikare del af menniskor att utveckla sina inneboende drifter; och dessa menniskor äro proletarierna. Såsom uppkomsten af fast egendom och kapital betecknar kulturens början, så hänvisar deras omåttliga tillväxt på staternas förfall eller åtminstone på stora skakningar inom desamma, hvilka hota allt bestående. 'Proletarierna flytta dock icke in, först då råttorna lemna

10 det sammanstörtande huset; också ville jag icke likna dem vid de så oskyldiga stormfoglarne. De utgöra fastmer produkten af en djupare liggande, falsk gäsningprocess i samhället, på hvilken de åter, så snart de vunnit styrka, återverka på ett fruktansvärdt sätt. De likna häri parasitvexterne, om hvilka patologin talar, hvilkas uppkomst visserligen föränledes af någon oordning i organismen, men som, då de fått öfverhand, omsnräja kroppen delvis eller hel och hållen och nu förtära dess ännu friska safter, tills den förstöres af sjukdomen. Då dö äfven parasiterna sjelfva. Här kan intet skäras bort hvarken med amputationsknifven eller svärdet. Om denna kräftska synes

20 utrotad på en punkt, frambrytter den på en annan med förnyadt raseri och nya krafter. Blott ett sätt finnes att bota sjukdomen, att nemligen genom inre medel upprätta alla organismens delar – om detta ännu är möjligt' (sid. 18–19). Nödvändigheten att ofördröjligen försöka denna möjlighet utgör resultatet af de undersökningar öfver proletariatets natur och uppkomst, i hvilka Förf. genast fördjupar sig. Först uppsökas dess spår i Orienten, hvarvid visas, att det förtryck och den missaktning, som nedtrycker proletarierna i det moderna Europa, hvarken tyngt eller tynger på de lifegna och slafvarne hos de forna och närvarande Orientalerna. Jag erinrar

30 mig härvid, att Engelsmän nyligen hade för afsigt, att verka för slafveriets afskaffande i Turkiet. Den hjertans goda filantropen, John Bull! Kan det väl gifvas ett större hyckleri, än detta Engelsmannens, hvilka röras till känslosama tårar af de Turkiska slafvarnes och Negrernas lidanden, medan de utan förbarmande låta tusendetal fabrikslafvar förtvina och hungra i eget land? 'O heliga frihet, hvilka brott begås icke i ditt namn!' utbrast madame Roland, då hon lade sitt hufvud under guillotinen; o heliga lära om alla menniskors broderskap och likhet inför Gud, må man utropa, hvilken skändlighet finnes väl, som man icke utöfvat i ditt namn! –

40 Sedan Bensen visat, att i Orienten blott i det gamla, handel idkande Fenicien ett egentligt proletariat förefunnits och blifvit farligt för samhället, sedan han med rätta lagt en synnerlig vikt på det sociala elementet i den Mosaiska lagstiftningen (sid. 33–41), öfvergår han till vesterlandets historia, utreder kommunismen i Sparta (sid. 47–54) – hvilken väl var en kommunism blott för de privilegierade, men som likväl praktiskt visat denna samhällsforms värde, emedan den gjorde Sparta stort och mäktigt – och skildrar den Atheniensiska statsinrättningen (sid. 55–74). Här framstår slående den Tyska lärdes förkärlek för Hellenismen, och kapitlet om Athen är genom stilens

50 värme, det i formelt afseende skönaste i hela boken. Proletarierna – under hvilket namn Bensen sammanfattar alla dem, som i anseende till *tillvaron, storleken och fortfarandet af deras arbetsvinst* bero af andras godtycke – framträda här mera bestämdt, men uti Rom i en än mera afgjord och genom sin massa framstående form. Roms i tre perioder indelade historie genomgår Förf. sid. 75–133. Såsom sig

bör, egnar han härvid åt Grachernas namn ett skönt dödsoffer; han hade i min tanke bort dröja längre vid det, blott i korthet omnämnda slafkriget, hvars själ Spartacus var, ty i detta krig framstår för alla tider den lära, att den fattiges och förtrycktes rätt från ord kan öfvergå till handling och lita till svärdet. I Afdelningen 'Proletarierna och Kristendomen' lärar oss Bensen det enda, han kan lära – fåfängligheten af en idé, som förblir endast detta, utan att öfvergå till verklighet, och som derföre såsom en likgiltig hieroglyf stadnar sväfvande mellan himmel och jord. Ganska rätt har han förfarit, då han till den sid. 144 framställda satsen, att kristendomens ande genomträngt den Romerska samhällslagstiftningen, tillägger: 'dock egde religionsbyggnaden icke mer sin ursprungliga renhet.' Vid framställningen af proletariatets förhållanden under Medeltiden beträder Bensen ett fält, på hvilket han redan förut visat sig hemmastadd i skriften; 'Deutschland und die Geschichte', och förnämligast i den förträffliga: 'Geschichte des Bauernkriegs in Ostfranken'. I detta kapitel erhålla vi också en högst klar öfversigt af bondeståndets, industrins, statens, kyrkans och kommunens förhållanden på dessa tider, hvilkas upprörda elementer slutligen drefvos till ett andligt och ett materiellt utbrott, i reformationen och bondekriget, hvilket sednare kommande släkten otvifvelaktigt skola anse för det Tyska folkets ärorikaste försök att blifva till något.

Längre fram tadar Rec. författaren, som enligt hans tanke vid framställningen af revolutionen och dess följder förmycket visat sig tillhöra det blott liberala »partiet.» Han säger:

»Bensen visar sig öfverhufvud så väl i framställningen af revolutionen som vid betraktandet af den socialistiska rörelsen efter Julirevolutionen ännu mångfaldigt insnärjd i liberala illusioner. Må man medgifva honom att ensidigt följa Stein¹ vid skildringen af den Franska kommunismen och socialismen; man hade dock väntat, att han, der liberalismen skiljer sig från folkets egentliga intressen, hade skådat densamma närmare i anletet. Liberalismen är en borrh, som genombryter brädet framför mensklighetens ögon. Denna är dess uppgift. Mera vill och kan den icke uträtta. Den är blott negativ, icke positiv, blott kritiserande, icke producerande.» –

Likaså tadas Förf. för saknaden i hans skrift af en öfversigt öfver proletariatet i Tyskland, »hvars frånvaro är så mycket mera i ögonen fallande, som Förf. utförligt afhandlat proletariernas läge i andra länder, angående hvilka man redan eger mera förarbeten.» Rec. slutar dock med följande omdöme:

»Jag erinrar ännu, att Förf. vid arbetets slut (sid. 553–493) anställt en mästertlig granskning af *Statsmedicinen* i förhållande till proletariatet, för att derefter uttala min öfvertygelse, att icke nyligen någon Tysk lärd afhandlat någon för nationen och menskligheten så vigtig tidsfråga med så mycket studium, flit och ifver, med sådan insigt i det speciela och öfversigt af det hela, med sådan smak och enkelhet, som Bensen gjort det i sina Proletarier. Boken är helt och hållet egnad, att visa såväl dem, hvilka redan sysselsatt sig med ämnet, som dem, hvilka hittills ansett proletariatet för ett slags hårtofva, 'der långt bort i Galizien,' från hvilken sida samhällets upplösning hotar, och huru långt den framskridit. Med orden: 'Ännu är valet öppet!' slutar Bensen sitt arbete. Må man se till, hvad man väljer, förrän

¹ Prof. i Kiel; har utgifvit ett lofordat arbete öfver Socialismen.

förhållandena blifva alla beräkningar öfvermäktiga.»

Äfven Rec. lemnar oss dock i okunnighet angående föremålen för valet. Han anmäler blott i sammanhang med ifrågasvarande skrift en annan: »Utvandringsfrågan, betraktad från religiöst socialistisk ståndpunkt,» med hänseende till utvägen, att genom kolonisationer minska proletärerens antal.

J. V. S.

10

28 SVERIGE'S SKÖNA LITTERATUR

AF P. WIESELGREN IV 1 OCH 2, UPSALA, WAHLSTRÖM 1848

Litteraturblad n:o 8, juli 1848

20

Man har bekommit två nya band af den flitige och allmänt bekante författaren. Man ser således med tillfredsställelse, att den spådom – eller hvad man vill kalla det – icke slagit in, som hr Wieselgren för många år tillbaka sjelf uttalade i något af sina företal, deruti han med en viss grämselse yttrar sig öfver tidningen Heimdalls recension af början till detta arbete. Hr W. lägger på den hårda Heimdallska kritikerns samvete, om Sveriges sköna litteratur skulle komma att sakna sin historia. Hr W. har, oaktadt Heimdall, kunnat fortsätta utgifvandet af sitt verk, och vi lyckönska honom till att ej hafva låtit modet falla.

30

För vår del tro vi väl icke, att Sverige skulle hafva blifvit i saknad af en historia öfver sin litteratur, äfven om Hr. W. kommit att nedlägga pennan för detta ändamål. Men i alla fall innehåller hans verk en så rikhaltig samling af uppgifter på författare och böcker, att det alltid skall betraktas som en vinst för forskaren; och förmodligen skall knappt någon svensk, som vill lära känna sitt lands litteratur, vilja undvara att ega det. Heimdalls kritik innehöll en temligen stark klagan öfver en mängd speciella misstag, som funnos – eller åtminstone enligt H. skulle finnas – i den först utkomma afdelningen af Hr. W.s »Sköna Litteratur», men om också, efter afdrag af de misstag, som Heimdall sjelf här gjort i sin kritik, ändock ett stort antal oriktigheter skulle återstå för Hr. W:s räkning, så måste likväl hvarje opartisk läsare finna, att, om i ett arbete, der så många tusende fakta stå samlade, några tjug eller till och med ett eller annat hundrade råka vara falska eller skefva, sådant hvarken är att förundra sig öfver på ett fält, der misstag mången gång äro nära oundvikliga, ej heller att så fasligt beklaga sig öfver, då myckenheten af det riktiga, man bekommer, i alla fall är så stor. Detta hindrar likväl icke, att man, komparativt, kan önska, det Hr. W. äfven undvikit de fel, han begått, och dymedelst gjort sitt arbete ännu bättre.

40

Utan att tillhöra Hr. W.s blinda beundrare, anse vi oss dock böra göra honom full rättvisa och tycka i allmänhet, att svenska publiken borde med något mera intresse och sympati, än som lärar vara fallet, omfatta hans i många afseenden ganska förtjenstfulla litterära sträfvan. Vi hysa i några ämnen andra tänkesätt, än Hr. W.; men, utan att i dessa fall skänka Hr. W. bifall, draga vi ej i betänkande att framhålla hans berömliga sidor i annat. Hit höra onekligen hans stora ihärdighet och ständaktighet att fortgå på en gång öppnade banor; och hvad innehållet af hans historiska och filosofiska arbeten vidkommer, skola säkert, huru mycket mången än tadlar dem, efterkommande litteratörer deruti finna ett på många ställen rikt stoff och goda

50